

gura de Ribera. La segona, que sí que va ser present a les Jornades d'Estudi, encara que no en forma de ponència, és un *Itinerari literari pels espais campaneters viscuts i escrits per Llorenç Ribera* [p. 129-140], i constitueix una ruta literària pels indrets viscuts i literaturitzats per Ribera al seu Campanet natal. Acompanyen la ruta un plànol i els textos literaris del mateix Ribera, la qual cosa permet la ruta autoguiada per a qualsevol lector curiós que tingui ganes d'internar-se en el món i la literatura de l'escriptor de Campanet afegint un valor cultural a la visita turística.

En el seu conjunt el volum fa noves aportacions a l'obra d'un autor que no compta amb una extensa bibliografia i que dona una visió de conjunt de l'obra de Ribera. Però el que es posa de manifest a través de la lectura del volum és que Ribera, abans que qualsevol altra cosa, era un poeta que tenia una gran facilitat per versificar i poetitzar, ja fos traduïnt o des de les seves proses preciosistes. La petjada del poeta i el seu gust per la llengua és present en tota la seva obra com un valor afegit per a la lectura encara vivent, com a mínim d'una part de la seva prosa.

Isabel GRAÑA

Referències

PLA, Xavier (2007): «Memòries. El petit príncep», *Avui cultura*, 27.ix.2007. Barcelona, p.12.
 PUIGDEVALL, Ponç (2007): «Cap a la ciutat dels llibres», *Quadern El País*, 25.x.2007), p. 4.

AGUILÓ, Cosme (2011): *La toponímia de la costa d'Artà*. Palma de Mallorca: Edicions Documenta Balear, 402 p.

La trajectòria investigadora en onomàstica de les Illes Balears per part del Dr. Cosme Aguiló (Santanyí, 1950), membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans des del 2006 i col·laborador del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears, és ben extensa i coneguda gràcies a títols fonamentals sobre aquesta disciplina com són els de *La toponímia marina de Felanitx, Santanyí i Ses Salines (Mallorca)* (1980), *Topografia submarina i talassonímia en el Migjorn de Mallorca* (1981), *Mapa Toponímic de l'illa de Cabrera* (1980), *Mapa Toponímic de sa Dragonera* (1982), *La toponímia de la costa de Llucmajor* (1996), *La toponímia de Menorca a les obres de Ramon Rosselló Vaquer* (2001), *Toponímia i etimologia* (2002) i *La toponímia de Santanyí i ses Salines* (2007). A tots aquests títols, cal afegir el treball que ressenyem, referit a la costa d'Artà, i que és el darrer que, sobre onomàstica, fins al moment ha publicat aquest investigador. *La toponímia de la costa d'Artà* és una investigació que consta de l'estudi i situació geogràfica en fonts cartogràfiques de 304 topònims i 466 unitats toponímiques amb les variants incloses, la qual cosa equival a uns 13 topònims per quilòmetre lineal de la costa del litoral del municipi d'Artà, a l'illa de Mallorca.

La ribera d'Artà té en sentit lineal 28 quilòmetres en els quals podem destacar tres trams prou diferenciats entre si: el primer, amb uns 11 quilòmetres de longitud, és força allargat i planer entre el Torrent de na Borges i la Cala de na Picarandau; el segon, amb uns 6 quilòmetres de recorregut, comprèn la cala esmentada fins a l'Arenaleig d'Albarca; el tercer, des d'aquella platja fins a la partió de Capdepera, amb poc més de 4 quilòmetres. Com diu el propi autor, tot aquest territori lineal ha estat recorregut diverses vegades en barca i moltes vegades a peu amb la finalitat de recollir els noms vius d'aquest litoral mallorquí: cingles alterosos, penya-segats esglaiadors, goles de coves fosquíssimes, torms estàtics, platges encantades, sangloteig de fonts, torrents suspesos i saragalls encaixats, riberes solitàries, escaletes marines...; en definitiva, aplegar de viva veu tots els possibles noms de lloc de la vorera de mar artanenca amb les seves variants, identificar-les i descriure'n els referents, situar-los cartogràficament —cal que destaquem els onze mapes on queda situada tota la toponímia— i intentar esbrinar-ne les etimologies i les motivacions (p. 25).

La metodologia emprada en el recull d'aquesta toponímia està basada fonamentalment en fonts orals. Això vol dir parlar amb uns informants que coneixin perfectament el territori estudiat. Aquesta tasca, feta magistralment pel Dr. Aguiló, ha estat immensa, ja que són 52 els informants entrevistats. En aquestes entrevistes s'han utilitzat fotogrames aeris a escala 1:5000, a més de l'*Aeroguía del litoral de Mallorca*, publicada per B. Amengual Gomila (1996) i que ha servit de guia en les visites al territori.

També s'han consultat per al recull toponomàstic artanenc fonts escrites ja publicades, com poden ser els treballs de D. Duran, *Aspectes Materials i Lingüístics de la Cultura dels Pescadors d'Artà* (1978), *700 anys de cartografia de les illes Balears* (1986) de C. Picornell i *Pesqueres, cales i puntes de sa Colònia de Sant Pere* (1998) de J. Cabrer, entre molts d'altres que poden consultar-se a la bibliografia final del treball (p. 379-382).

Els criteris de transcripció que s'han utilitzat en la toponímia estudiada han estat els del document elaborat pel propi Cosme Aguiló i per Joan Miralles, *Transcripció i normativització toponímica*, a partir de les reunions fetes l'any 1995 per la Comissió Tecnolingüística del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB, un text debatut i aprovat per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans en les sessions dels dies 11 d'octubre de 1996, i 16 de maig i 13 de juny de 1997. No totes les qüestions lingüístiques del text mencionat afecten els materials toponímics recollits per Aguiló, aspecte que cal destacar per ser la toponímia una ciència que no és hermètica pel que fa a l'escriptura dels noms de lloc. Per exemple, cal destacar l'ús d'*aigua* en lloc d'*aigo*, *falconera* en lloc de *folconera*, *molí* en lloc de *mulí*, entre d'altres exemples (p. 33).

La part principal i més àmplia del treball és la presentació i estudi del corpus toponímic de la costa d'Artà (p. 47-288). La metodologia utilitzada en la presentació del material toponímic és uniforme. Els noms actuals, endreçats alfabèticament, apareixen transcrits en negreta a partir del genèric. Es transcriuen els articles, fins i tot els omissibles en un ús formal, que precedeixen genèrics de sentit recte. Després de la transcripció del topònim, apareix el nombre total d'informants que coneixen el nom en qüestió. Seguidament hi ha un petit bloc informatiu que ens fa conèixer la pronúncia transcrita mitjançant l'Alfabet Fonètic Internacional, el mapa en el qual s'ubica, la latitud, la longitud i la situació. Aquestes darreres dades ens informen de si es tracta d'un nom que es troba a la mateixa línia de la costa, si està en una situació veïna i molt acostada a la ribera, si té una localització compartida entre la costa i l'interior, si és un nom de terra endins, o si es tracta d'un lloc emplaçat dins la mar o sobre una illota, sigui enfora o prop de la costa. Segueix després una descripció del lloc, en la qual s'esmenta la posició entre d'altres topònims, l'etimologia, si és un nom que requereix tal explicació, les variants, quan es tracta del nom que ofereix com a preferent, i finalment la documentació del topònim tractat en obres precedents i seguint un ordre cronològic.

A continuació del llistat alfabètic dels noms, Aguiló ens presenta una classificació dels topònims en dos grans blocs: la naturalesa dels topònims (p. 289-296) i la intervenció humana en la creació d'aquests topònims (p. 296-305). El primer grup es divideix en cinc subgrups: noms que ens informen de la morfologia del terreny (*Fondo de ses Pastores*, *Fonera de na Borges*), de la composició del terreny (*Arenal de sa Canova*, *sa Platgeta*), de la hidrologia (*s'Aigua Dolça*), de la biologia (*es Jonquet*, *sa Falconera*) i d'altres aspectes del món natural com poden ser la meteorologia (*Pedra des Llamp*) o l'orientació del terreny (*Pedra des Migdia*). El segon gran grup, la intervenció humana, inclou noms referits a les edificacions humanes (*sa Barraca*, *s'Embarcador*), les comunicacions (*sa Barqueta*, *Pas des Cingle*), les indústries (*Sitja d'en Violí*, *Clot de sa Pedrera*), el món agrari (*Caloscamps*, *Font des Porcs*), l'esplai, la caça i la pesca (*Triquet des Moro*, *sa Falconera*, *Pesquera d'en Pep*), la religió (*Arenalet des Ermitans*), la història (*Torre des Morts*, *Caseta des Milicians*) i tot un seguit de noms relacionats amb l'antroponímia (*na Micolava*, *na Pastor*) i l'home en general (*Pesquera de la Senyora*, *Caseta des Mariners*).

De la toponímia recollida, se'n fa un estudi lingüístic global (p. 307-332) del qual podem destacar alguns trets singulars. Pel que fa a la fonètica, destacarem que, a diferència del que succeeix a tota l'Illa de Mallorca, la parla d'Artà segueix un sistema mixt on la [o] àtona es tanca davant la [í] tònica (*mulí*<*molí*) però resta [o] davant una [u]: *tortuga*. En segon lloc, caldrà parlar de palatalitzacions finals (*Cingle de n'Alitx*), ioditzacions (*Escui*>*Escull*) i velaritzacions (*Brafi*>*Grafi*). De la morfologia desta-

carem dos aspectes. En primer lloc les diverses estructures del nom com, per exemple, nom simple: *Caloscamps*; nom+nom: *Cala Déntol*; nom+adjectiu: *Cala Estreta*; nom+article+nom: *Cas Canonge*; article+nom+adjectiu: *s'Aigua Dolça*; article+nom+preposició+nom: *S'Arenalet d'Albarca*; adverbi+article+nom: *Davant ses Torres*; entre d'altres exemples de composició nominal. I en segon lloc, els diferents i nombrosos sufixos que entren en la formació dels noms: -al (*Arenal*), —ar (*Barracar*), —ell(es) (*na Tenebrelles*), —et/—eta (*s'Arenalet, Caleta d'en Castellet*), —ic (*Galleric*), —ó (*Regueró*), —ol (*Covitol*), —er(s) (*Viver, Palmers*), —ís (*Pedris*), entre d'altres sufixos. També es comenten alguns casos d'etimologies com el de *Cap de Ferrux* (p. 324), que sembla un arabisme, i *sa Cuguça* que pot derivar del llatí *CUCUCIUS (p. 325).

El treball finalitza amb una relació alfabètica de tots els noms estudiats (p. 359-368) i amb les conclusions (p. 355-357) on es destaca que els noms de lloc són sempre bells exponents de la història d'un país i que el caràcter conservador que aquests presenten ajuda a entendre la vida i la història del territori estudiat.

En definitiva, el Dr. Cosme Aguiló és capaç de presentar en una voluminosa i detallada obra una visió acurada de la toponímia de la costa d'Artà des d'una perspectiva purament lingüística i al mateix temps descriptiva que, cal dir-ho així, permet al lector endinsar-se en la riquesa onomàstica d'un espai geogràfic ric en noms de lloc que corren el perill de caure en l'oblit. Heus aquí l'interès vertader, en la nostra opinió, dels reculls onomàstics de les Illes Balears i, per extensió, del nostre domini lingüístic.

Moisés SELFA SASTRE
Universitat de Lleida

ALCOVER, Antoni M. (2011): *N'Arnau*. A cura de M. Magdalena GELABERT I MIRÓ. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 152 p.

GELABERT I MIRÓ, M. Magdalena (2011): «*N'Arnau*, la novel·la d'Antoni M. Alcover». *Randa*. 67. Barcelona, p. 71-127.

Mossèn Antoni M. Alcover ha estat valorat sobretot per la seva labor com a filòleg i com a folklorista: pel seu impuls al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), per l'obra ingent del *Diccionari Català-Valencià-Balear* (continuada i acabada per Francesc de Borja Moll), per la recollecció de l'*Aplec de rondalles mallorquines...* Tanmateix, la seva activitat va anar molt més enllà dels terrenys més o menys especialitzats de la filologia i del folklore. Se'l recorda per haver estat un «home de combat», a voltes intransigent però sempre fidel a la llengua catalana. Com a eclesiàstic Mn. Alcover va desplegar una gran activitat, amb la qual sempre va afavorir la llengua i la cultura catalanes. Basta recordar que fou la mà dreta del bisbe Pere-Joan Campins, en un moment en què l'Església de Mallorca va optar clarament i decidida per la llengua catalana. Alcover fou també un gran polemista, de vegades excessiu, la qual cosa el dugué a enfrontaments innecessaris amb molts d'aquells que havien estat precisament els seus companys i col·laboradors. No cal insistir en tot això, perquè ja és prou conegut. Només ho recordem per fer avinent que hi ha molts de mossens Alcovers, però que tots tenen un denominador comú: l'expressió de les idees a través de la paraula, sovint escrita, però sempre amb la força de la llengua viva, del català oral que havia après a la pagesia mallorquina. Al capdavant, Mn. Alcover va ser, per damunt de tot, un escriptor: un home capaç d'emplenar milers de pàgines, parlant dels temes més diversos, sempre comunicant-hi als lectors els seus sentiments i la seva personalitat. No és estrany, per tant, que una part d'aquesta activitat adoptés formes eminentment literàries: la poesia i la glosada, la rondalla, el relat breu, l'article costumista, la novel·la, el dietari, l'hagiografia... Tanmateix, sembla com si tot el que sortia de les seves mans —i, potser, de la seva boca— es convertís en literatura. Les rondalles, per exemple, passades pel sedàs de Mn. Alcover, passaren de ser simples transcripcions de documents orals, com les dels altres folkloristes, a ser autèntiques obres artístiques. Si l'estil és l'home, com va dir Buffon, Mn. Alcover va crear-se un estil tan propi que, en impregnar qualsevol text, el convertia en literatura.